

Memòria caixes niu 2008

Programa de seguiment de caixes - niu a les Planes de Son

Centre de Natura de les Planes de Son
Obra Social Caixa Catalunya

Novembre 2008

CAIXA CATALUNYA
OBRA SOCIAL

Estudi i elaboració:

Equip Educatiu del Centre de Les Planes de Son de Caixa Catalunya

©Textos del Departament de Medi Ambient i Habitatge de la Generalitat de Catalunya i diccionari Vikipèdia
© Dibuix rata cellarda i raspinell pirinenc: Toni Llobet

ÍNDEX

Presentació.....	2
Mapa de localització de les caixes – niu.....	5
Espècies que han ocupat les caixes niu.....	6
Quadre resum resultats.....	9
Percentatges d'ocupació.....	10
Comentaris resultats.....	10

PRESENTACIÓ

Enguany s'ha realitzat de forma periòdica i sistemàtica el seguiment de caixes niu cedides fa 4 anys pel grup d'Anellament de Calldetenes amb l'assessorament del tècnic de fauna del Centre Planes de Son de l'Obra Social Caixa Catalunya.

Les observacions s'han realitzat setmanalment per l'Equip Educatiu del centre de Les Planes de Son i, en algunes ocasions, part d'aquest seguiment s'ha fet amb la participació d'usuaris del centre.

Aquest tipus de seguiment s'està duent a terme arreu del món, recopilant dades que en un futur són susceptibles a ser d'interès, ja que poden revelar canvis respecte a la fenologia de posta, al tipus d'espècies hostes, etc, degut a múltiples factors, com podria ser el canvi climàtic.

Què és una caixa niu?

Són caus artificials que es poden instal·lar per pal·liar la manca de forats naturals als nostres boscos, degut a:

- La tala d'arbres vells: Afecta tant els ocells que nidifiquen en forats com aquells que ho fan en forats abandonats o els qui ho fan en arbres morts.
- Plagues naturals: Han malmès certes poblacions d'arbres, com és el cas de la grafiosis amb l'om o la processionària amb els pins.

Els ocells insectívors, ens permeten gaudir d'un bon control plaguicida, ja que s'alimenten normalment d'insectes, ja siguin ous, larves, nimfes o adults.

Per què posem les caixes niu?

Es col·loquen caixes niu per tal de:

- Fer un seguiment de la població d'ocells.
- Donar a conèixer les diferents espècies d'ocells i els problemes que pateixen.

Tipus de caixes niu

Actualment existeixen caixes niu de molts tipus. Les més corrents però, són les dels insectívors. En l'esquema següent es mostren les mides que han de tenir les caixes niu per poder-les fabricar.

Com es col·loquen?

- **Penjades:** Ha de col·locar-se en una branca gruixuda que aguanti el pes de la caixa. Han d'estar separada del tronc a una distància suficient, aproximadament uns 0'5 m, per tal de no colpejar amb l'arbre en cas de vent.
 - **Avantatges:** Dificulta l'accés dels depredadors. És de fàcil accés a l'hora de netejar-les.
 - **Inconvenients:** Amb el temps la teulada es desclava amb el pes del propi niu i de la caixa, posant en perill la vida dels pollets.
- **Direcció del forat:** La direcció del forat serà sud-est, així després de les fredes nits, els primers raigs del sol escalfen la caixa sense arribar-la a escalfar massa al llarg del dia.

On es col·loquen?

- **Indrets:** Escollirem una zona on l'ocell tingui aliment i tranquil·litat, i on l'exposició de la caixa sigui a l'ombra o mitja ombra. Si es tracta d'un jardí, a més haurem de tenir en compte de col·locar-la en un lloc poc visible.
- **Alçada:** Generalment es penjen a dos o tres metres d'alçada.

Seguiment de la caixa niu?

Un cop col·locada la caixa niu, s'ha d'omplir la fitxa de col·locació que es mostra a continuació. (En cursiva consten dades com a exemple per omplir-les).

Núm. caixa	Data	Diàmetre	Arbre	Orientació	Alçada
23	12/11/02	3 cm	Roure	130° SE	4 m
Situació: <i>Al bosc situat darrere de can Bernades</i>					
Habitat: <i>Bosc roures prop de camps de conreu</i>					
Coordenades UTM <i>0378222 – 4606122</i>			Altitud <i>401 m</i>		
Observacions					
Data					

S'han de col·locar abans de finals de gener.

Un cop col·locades caldrà fer un seguiment de les diferents caixes mitjançant un control periòdic, per tal de deduir-ne l'èxit de l'ocupació. S'hauran de tenir en compte, però els següents aspectes :

- No mirar l'interior de la caixa durant l'època de cria, ja que podem provocar l'abandonament del niu per part dels pares.
- Observar la caixa des de lluny, sense fer soroll i amb l'ajut dels prismàtics.

A **principis de la primavera** (*⁽¹⁾) (finals de març - principis d'abril), comencen a construir el niu dins la caixa. Això es veu quan observem tant el mascle com la femella transportant material cap al niu amb el bec.

Cap a mitjans d'abril, la femella ja ha posat els ous i comença a covar. En aquests moments, l'activitat baixa molt i només observem a un individu, normalment el mascle, portant menjar al niu per alimentar a la seva parella, que està covant.

⁽¹⁾ Val a dir que un dels factors que varia la fenologia de la posta és l'alçada on es situïn les caixes niu. El centre de les Planes de Son està situat a 1540 m, com a conseqüència el procés d'ocupació de les caixes per part dels pàrids comença a mitjans d'abril, segons la climatologia de l'any, i per tant tot es retarda una mica.

Finals d'abril - maig, neixen els pollets. En aquests moments, l'activitat dels dos pares torna a ser elevada i aporten menjar al niu. Sovint es poden sentir als pollets demanant menjar. Quan els pollets estan ja crescuts, els podem observar fora de la caixa sent alimentats pels pares durant uns dies.

Finals de maig - principis de juny : Per aquestes dates, moltes parelles acostumen a fer una segona posta. Normalment trien una altra caixa niu i els tornarem a veure aportant materials per al niu.

Neteja de la caixa niu

La neteja de les caixes és una de les coses que normalment descuidem, tot i ser una de les coses més importants, ja que al cap dels anys les caixes niu estan plenes de materials, ja sigui la molsa del niu, pollets morts, restes d'ou, o paràsits que les fan inservibles pels ocells.

- Quan s'ha de realitzar la neteja: Durant els mesos de setembre a novembre.
- Informació que en podem treure: Fent la neteja és un bon moment per comprovar si les observacions fetes durant la primavera han estat correctes i poder recollir més informació: com està construït el niu, quin material han fet servir (cada espècie té diferents preferències), si hi ha algun pollet mort, ous abandonats...

Al comparar aquestes observacions amb les fetes durant la primavera, podem trobar-nos amb:

- A la primavera hem observat ocells volant al voltant de la caixa. Durant la neteja, trobem el niu buit i aixafat amb plomissol i excrements, i a vegades amb algun ou o algun pollet mort. Si no trobem cap resta d'ous, no podem pensar que no hi ha hagut nidificació, ja que sovint les femelles llencen els ous buits fora del niu, un cop han nascut els pollets.

Deducció: Hi ha hagut nidificació.

- A la primavera hem observat ocells volant al voltant de la caixa.

Durant la neteja trobem un niu amb ous trencats o abandonats.

Deducció: una parella va iniciar la reproducció, però la van abandonar total o parcialment

- A la primavera hem observat ocells volant al voltant de la caixa. Durant la neteja trobem la caixa buida o amb algunes branquetes però mai un niu ben format.

Deducció: La parella va intentar fer un niu sense èxit.

Un cop tinguem els resultats, podem deduir l'èxit de la ocupació i quines espècies han estat les més freqüents.

MAPA DE LA LOCALITZACIÓ DE LES CAIXES NIU GEOREFERENCIADES

Nº CAIXA	Coord. X	Coord. Y
9564	0342576	4720383
9565	0341220	4721721
9566	0342575	4720614
9567	0342458	4720654
9568	0342745	4720350
9569	0342745	4720350
9571	0342838	4720429
9573	0342687	4720470
9574	0340697	4721402
9575	0342540	4720488
9576	0342559	4720546
9577	0342616	4720522
9578	0342738	4720542
9579	0341738	4720816
9581	0342733	4720570
9582		
9583		
9584	0342795	4720558
9585	0342767	4720560
9586		
9587	0342283	4720756
9588	0342591	4720472
9589	0342002	4720798
9591	0341802	4720822
9592	0341665	4720842
9594	0341393	4720885
9595	0341328	4720851
9596	0341084	4721039
9988	0342658	4720336

ESPÈCIES SUSCEPTIBLES A OCUPAR LES CAIXES NIU DEL CENTRE DE LES PLANES DE SON

Mallarenga carbonera (*Parus major*)

Castellà: carbonero común / **Francès:** mésange charbonnière / **Anglès:** great tit

Família: Paridae

L: 14 cm

Descripció: Té el cap de color negre i amb les galtes blanques. El ventre de color groc i dividit per una franja negra, més marcada en els mascles. L'esquena és de color verdós i les ales grisoses. Els joves són d'un color més apagat.

Hàbitat: El podem trobar en boscos mixtes, de coníferes, boscos de ribera, fruiters i parcs i jardins amb arbres.

Alimentació: Durant la primavera l'estiu menja insectes, especialment erugues i aranyes. A la tardor i l'hivern s'alimenta de llavors de diferents arbres.

Reproducció: Per atreure a les femelles i defensar el territori, a principis de primavera els mascles canten situats a la part superior dels arbres. Nidifica en forats d'arbres o en parets.

El niu és una tassa de molsa recoberta de plomes i materials tous, que construeix la femella. Els ous són blancs amb taques vermelles, i d'aproximadament 18 mm. Cada posta pot ser d'entre 4 i 12 ous, depenent de la disponibilitat d'aliment, de l'edat de la femella i de les dimensions del niu. Pot tenir una segona posta. La femella és qui s'encarrega de la incubació que dura entre 13 i 16 dies. Els pollets es queden al niu per un període de 16 a 20 dies.

Té el cap de color negre i amb les galtes blanques. El ventre de color groc i dividit per una franja negra, més marcada en els mascles. L'esquena és de color verdosa.

Mallarenga emplomallada (*Parus cristatus*)

Castellà: herrerrillo capuchino / **Francès:** mésange huppée / **Anglès:** crested tit

Família: Paridae

L: 11 cm

Descripció: És difícil de confondre amb els altres pàrids, ja que té una cresta que s'aixeca quan defensa el seu territori. Parts superiors marró pàl·lid i parts inferiors de color beix clar. Collar, pitet i màscara de color negre.

Hàbitat: Habita en boscos de coníferes, encara que també se'l pot observar en boscos mixtes.

Alimentació: S'alimenta d'insectes i aranyes, a l'hivern de pinyons.

Reproducció: Nidifica als forats dels arbres.

La femella construeix el niu que té forma de tassa feta amb molsa i recoberta per l'interior de pèls i plomes. Els ous són de color blanc amb taques vermelles, i d'aproximadament 16 mm. Cada posta pot ser de 3 a 7 ous i una posta l'any. La incubació la porta a terme la femella i dura de 14 a 17 dies. Els pollets es queden al niu entre 19 i 21 dies.

Mallarenga blava (*Parus caeruleus*)

Castellà: Herrerillo común **Francès:** mésange bleue **Anglès:** blue tit

Família: Paridae

L: 11 cm

Descripció: Té el cap blanc, amb una corona de color blau. Collar i petita franja ocular negres. L'esquena verd oliva, ales amb tonalitats blaves i les parts inferiors grogues amb una ratlla fosca al ventre.

Hàbitat: Se'l pot observar en qualsevol tipus de bosc, ja sigui de coníferes, mixtes, de ribera, inclús en jardins a les ciutats.

Alimentació: S'alimenta d'insectes i aranyes. A l'hivern s'alimenta de llavors.

Reproducció: Nidifica en forats d'arbres. El niu és una tassa de molsa recoberta interiorment de pèls i plomes. El construeix la femella. Els ous són de color blanc amb taques vermelles i d'aproximadament 16 mm. Cada posta és de 6 a 12 ous i una sola posta l'any. La incubació la porta a terme la femella i dura de 14 a 16 dies. Els pollets es queden al niu entre 16 i 22 dies.

Mallarenga petita (*Parus ater*)

Castellà: carbonero garrapinos / **Francès:** mésange noire / **Anglès:** coal tit

Família: Paridae

L: 11 cm

Descripció: Té el cap de color negre, amb la nuca i les galtes blanques. Pitet negre. Les parts inferiors de color beix i les superiors grisoses amb taques alars blanques. Bec fi i cua curta.

Hàbitat: Boscos de coníferes. Menys abundants en boscos mixtes.

Alimentació: A l'estiu s'alimenta d'insectes i a l'hivern de llavors de coníferes.

Reproducció: Fa el niu en els forats dels arbres. La femella construeix el niu que té forma de tassa feta amb molsa i recoberta de plomes i pèls. Els ous són blancs amb taques vermelles i d'aproximadament 15 mm. El nombre d'ous per posta és de 6 a 12 ous, i una o dues postes l'any. La femella incuba per un període de 14 a 16 dies. Els pollets es queden al niu entre 18 i 20 dies.

Rata cellarda (*Eliomys quercinus*)

Castellà: lirón careto / **Francès:** lerot / **Anglès:** garden dormouse

Família: Gliridae.

L: 23 cm

Descripció: Juntament amb el liró i la marmota alpina, l'únic rosegador de Catalunya que a l'hivern entra en letargia.

És un rosegador d'orelles grans, ulls sortints i cua llarga, recoberta de pèls, que cap a la punta es van fent més llargs fins a formar un pinzell. El tret més distintiu de la rata cellarda és una màscara facial molt conspicua formada per dues línies de color negre que surten del musell, envolten els ulls i acaben a la base de les orelles.

La coloració general del dors és grisa amb un toc de vermell o de marró, més intens en els animals més vells. El ventre és blanc, amb una taca negra a la base de cada pota. Els pèls que recobreixen la part superior de la cua són de color marró vermellós a la base i negres a l'extrem, mentre que els de la part de sota són sempre blancs.

Hàbitat: Terrenys arbrats (rouredes, fagedes, avellanedes i alzinars) i tota mena d'ambients on abunden les pedres i els grans blocs.

També pot habitar zones ruderals i jardins, i a l'hivern pot amagar-se en habitacles humans com graners, pallisses o bordes. En canvi, defuig els terrenys recoberts d'herba.

Raspinell pirinenc o comú (*Certhia familiares* o *Cethia brachydactyla*)

Castellà: agateador norteño, agateador común / **Francès:** grimpereau des bois, grimpereau des jardins
/ Anglès: common treecreeper, short-toed treecreeper

Família: Certhiidae

L: 12,5

Descripció: és un ocell petit i força comú que viu en ambients forestals. Té el mantell de color bru, amb un ratllat fosc i clar; la part inferior és blanquinosa i té un bec fi i corbat, que li serveix per extreure insectes i aràcnids dels intersticis de les escorces dels arbres.

Hàbitat: És sedentari i es troba per tot Catalunya, menys a les zones desforestades. Abunda molt més que el raspinell pirinenc, justament al revés d'allò que passa a la resta d'Europa. A Catalunya, el pirinenc es localitza als Pirineus, on, en certes àrees, també es troba el comú, fet que encara dificulta més la seva identificació. El pirinenc prefereix boscos de caducifolis i avetoses humides, mentre que l'altre, més adaptable i no tant exigent quant al tipus d'arbres, ocupa pinedes, alzinars i, en general, arbredes menys humides.

Alimentació: Cerca insectes enfilant-se en espiral pels troncs dels arbres i recolzant-se amb la cua.

Reproducció: Necessiten arbres vells perquè fan el niu en les cavitats que en deixa l'escorça. Les omplen d'herbes seques i folren el conjunt amb plomes, llana i bocins d'escorça. A l'abril - maig la femella pon 4 o 5 ous que han de ser covats durant 15 dies, més o menys els mateixos que transcorren abans que els petits no deixin el cau. Els novells són alimentats per tots dos pares, els quals tenen el curiós costum de recórrer els arbres fent unes espirals ascendents.

QUADRE RESUM RESULTATS

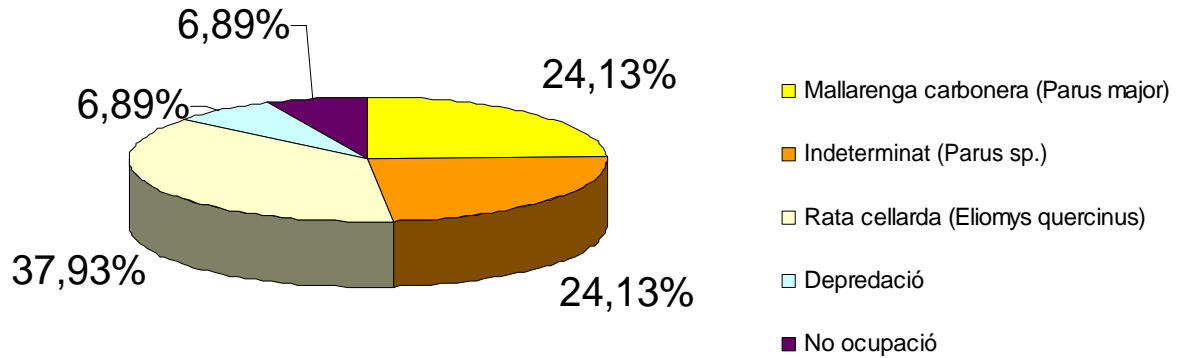
Nº CAIXA	TEMPORADA	MAT.NIU	ESPÈCIE	Nº OUS	Nº POLLS	OBSERVACIONS	Coord. X	Coord. Y
9564	2008	(1) (3) (4)	<i>Parus major</i>	7	6		0342576	4720383
9565	2008	(-) (1) (4)				Al principi ocupada per <i>Eliomys quecinus</i>	0341220	4721721
9566	2008	(1) (4) (7)				No ocupada, al principi dormider net	0342575	4720614
9567	2008	(0)(1)(3)(5)(4)	<i>Parus sp.</i>	7	4		0342458	4720654
9568	—						0342745	4720350
9569	2008	(0)(1)(4)(5)(3)	<i>Eliomys quercinus</i>				0342745	4720350
9571	2008	(1) (5)	<i>Eliomys quercinus</i>			Al principi la netegem i queda desocupada	0342838	4720429
9573	2008	(1) (5)	<i>Eliomys quercinus</i>			Veiem l'individu	0342687	4720470
9574	2008	-5	<i>Eliomys quercinus</i>			Al principi la netegem i queda desocupada	0340697	4721402
9575	2008	(1) (4) (5)	<i>Eliomys quercinus</i>			No el veiem	0342540	4720488
9576	2008	(1) (5) (2)	<i>Eliomys quercinus</i>			No el veiem	0342559	4720546
9577	2008	5	<i>Parus sp. / Eliomys quercinus</i>			Al principi ocupat per <i>Parus</i> i depredació i ocupació d' <i>Eliomys</i>	0342616	4720522
9578	2008	(0) (1) (3) (4) (6)	<i>Parus sp. / Eliomys quercinus</i>	7	3	Al principi <i>Eliomys</i> hivernant i posterior ocupació per <i>parus</i>	0342738	4720542
9579	2008						0341738	4720816
9581	2008	(5) (3)	<i>Parus sp.</i>			Dormider	0342733	4720570
9582	2008	(0) (1) (3) (4) (6)	<i>Parus major</i>	7	7			
9583	2008	(1) (2) (5)	<i>Parus sp.</i>			Dormider		
9584	2008	(1) (6) (7)	<i>Eliomys quercinus?</i>			Niu estancat, no hi ha femptes	0342795	4720558
9585	2008	(6) (4) (3) (7)	<i>Parus major</i>	5	3		0342767	4720560
9586	2008	(1)(4)(5)(0)(3)	<i>Parus major</i>	7	0	Depredació		
9587	2008	5	<i>Eliomys quercinus</i>				0342283	4720756
9588	2008	(2) poc	<i>Eliomys quercinus</i>			A l'inici hi havia excrements d' <i>Eliomys</i> però un cop neta ha quedat buida	0342591	4720472
9589	2008	(_) (1) (4)					0342002	4720798
9591	2008	(_) (1) (4) (6)	<i>Parus major</i>	8	4		0341802	4720822
9592	2008	(0) (1)(4)(6)	<i>Parus major</i>	9	5		0341665	4720842
9594	2008	(1) (5)	<i>Parus sp.</i>			Dormider	0341393	4720885
9595	2008	(1) (4) (_)	<i>Parus sp.</i>				0341328	4720851
9596	2008	(1)(3)(4)	<i>Parus sp.</i>	6	5		0341084	4721039
9988	2008	(1) (2) (3) (4) (0)	<i>Parus major</i>	7	7		0342658	4720336
TOTALS				70	44			

Material niu: poca cosa (_), molsa (1), fanals (2), plomes (3), pèl (4), cagades (5), niu fet (0), llana (6), (branques)

Ous: freds (f), calents ©, ad. covant (v), tapats (t), covarots (x), caspa (cas.)

Polls: nascuts (1), canons (2), surten plomes (3), a punt de marxar (4), escapats (5)

Percentatges d'ocupació 2008

COMENTARIS DELS RESULTATS:

Hi ha hagut un alt percentatge d'ocupació (37,93%) per part de la rata cellarda (*Eliomys quercinus*), un fet a destacar és que als primers seguiments que es van dur a terme l'any 2003-04 el percentatge d'ocupació d'aquesta espècie va ser molt baix i cada any ha anat creixent en nombre i, curiosament, ocupant caixes properes a la d'origen. Una hipòtesis podria ser que les cries s'hagin quedat al mateix territori.

El fet que hi hagi hagut poca o nul·la ocupació per mallarenga petita (*Parus ater*) i emplomallada (*Parus cristatus*) és degut a la preferència per part d'aquesta espècie d'ocupar cavitats naturals.

I per concloure, les depredacions dels parids que hi ha hagut, totes han estat realitzades per la rata cellarda (*Eliomys quercinus*).

Observacions: A diferència de seguiments realitzats anys anteriors s'ha observat que enguany no hi ha hagut cap segona posta, aquest fet s'ha contrastat amb persones que han fet seguiments en d'altres territoris i en molts casos ha passat el mateix .

